

Structuur in het archief van je bestuur

werkgroep Lokaal Overheidsarchief VVBAD

- 0 Dijlezaal (studiedag)
- 1 Mechelen-Centraal (ontvangst - pauze - lunch)

Structuur in het archief van je bestuur

De werkgroep Lokaal Overheidsarchief van de VVBAD organiseerde op 6 december 2007 de studiedag 'Structuur in het archief van je bestuur: over classificatie, ordeningsplannen en archiefschema's'. Die vond plaats in het Lamot, congres- en erfgoedcentrum in het hartje van de stad Mechelen. In de oude Lamot-brouwerij werd in 1995 de laatste fles gebotteld. De stad Mechelen restaureerde het gebouw en maakte er een prachtige site van, het ideale toneel voor een 'historische' studiedag.

Een studiedag over ordenen van archieven...

Inventariseren – ordenen en beschrijven – van archieven is nog altijd één van de voornaamste taken van de archivaris. De methodiek om archieven te beschrijven is doorheen de tijd in vrij strakke regels gegoten. Voor de ordening van archieven is dat echter veel minder het geval.

Overheidsinstellingen in België hanteerden de meest uiteenlopende classificatiemethodes voor de ordening van hun archiefdocumenten. Voor de lokale overheden zoals steden, gemeenten en OCMW's was dit niet anders. Een nationaal overkoepelend beleid, een gemeenschappelijke visie, samenwerking of overleg ontbraken hier lange tijd of drongen niet door.

Momenteel overheerst het paradigma dat een archief geordend moet worden op basis van de taken en functies van de archiefvormer. Dit is niet meer dan logisch. Archiefdocumenten worden gecreëerd of ontvangen bij de uitvoering van de taken of functies van een organisatie. Dat de functies van een organisatie dan de basis vormen om archiefdocumenten te ordenen, ligt dus voor de hand. Maar wat is functioneel ordenen en hoe passen we dat toe? En wat moeten we doen met de oude ordeningsmethodes?

Tijd, zo dacht de werkgroep Lokale Overheidsarchieven, voor een studiedag over de ordeningsmethodes, -praktijken en -problemen van overheidsarchieven in binnen- en buitenland. Ook Herman Coppens, een groot voorstander van een functionele ordening, suggereerde rond dit onderwerp een studiedag in te richten.

Kakofonie in België *Müller, Feith en Fruin*

Dat archief het best op een 'systematische' manier geordend wordt, daar is iedereen het wel mee eens. Maar welke systematiek gehanteerd moet worden, daarover liepen de meningen dikwijls aardig uiteen.

Al in 1898 wezen de archivariissen Müller, Feith en Fruin op de onwaarde van chronologische, alfabetische, trefwoord- of onderwerpsgebonden ordeningen. Die gaan volgens hen volledig voorbij aan wat toen al het '*respect des fonds*' werd genoemd. Alleen een ordening op basis van de organisatiestructuur, die automatisch voortvloeit uit de opdrachten van die overheid, leverde een bevredigend resultaat op.

Ook al kent een ordening volgens organogram niet dezelfde stabiliteit en duurzaamheid als een ordening

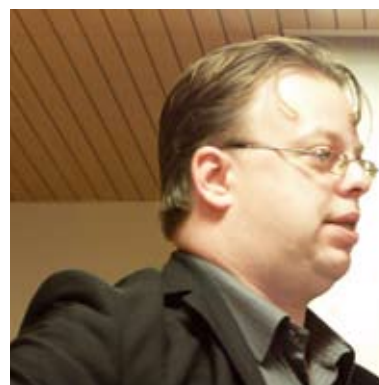
Katlijn VANHEE, Archivaris-Informatiebeheerder,
MOD Financiën en Begroting
katlijn.vanhee@fb.vlaanderen.be

basis van functies, toch waren de kiemen voor een ordening volgens functies al gelegd omdat de auteurs het verband legden tussen de organisatiestructuur en het takenpakket van die organisatie.

UDC of NDC

De opvattingen van de archiefwetenschappers raakten blijkbaar niet of onvoldoende verspreid buiten hun eigen sector. Algemene overkoepelende ordeningssystemen voor lokale besturen bleven uitgaan van een onderwerpsgebonden ordening. Het bekendst in België zijn de UDC en de NDC.

Patrick Van Den Nieuwenhof, onafhankelijk archiefconsulent, ging daarom tijdens de studiedag dieper in op de geschiedenis van de Universal Decimal Classification. De DDC werd eind 19de eeuw ontwikkeld door de Amerikaan Melvil Dewey. Later verfijnden de Belgen Otlet en La Fontaine het systeem aanzienlijk tot UDC. Het was in oorsprong een bibliotheekstelsel, bedoeld om alle 'kennis', en dus ook administratieve kennis, in de wereld op een systematische manier te ordenen. De firma Sepeli bouwde de rubriek '35' ('maatschappelijk leven' – afdeling 'openbare besturen') verder uit op maat van lokale, provinciale, nationale en internationale overheden.

Patrick Van Den Nieuwenhof.

Een dergelijke thematische of onderwerpsgebonden classificatie was, en is nog steeds, niet geschikt voor de ordening

van administratieve documenten. De documenten ontstaan als gevolg van taken en processen en behandelen vaak meer dan één specifiek onderwerp. De UDC kon dan ook niet altijd een antwoord vinden op de behoeften van een administratieve overheidsinstelling, aldus Patrick Van Den Nieuwenhof.

Patrick Van Den Nieuwenhof beperkte zich tot de UDC. Toch kunnen we, in het licht van de Belgische ordeningsproblematiek, niet voorbij aan de NDC of 'Nationale Decimale Code'. Omdat men vaststelde dat de UDC minder gebruiksvriendelijk was, nam de Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten halfweg de 20ste eeuw het heft in handen en creëerde een eigen systeem. De NDC werd in 1955 gepubliceerd. Een rubricering op maat van de steden en gemeenten, moest zorgen voor het optimaal beheer van de informatie. Later verscheen ook een editie voor de Commissies van Openbare Onderstand (COO), nu Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW). Vandaag zijn de edities voor enerzijds steden en gemeenten en anderzijds OCMW's samengebracht in één NDC: voor archivariissen een huiveringwekkende keuze.

In plaats van afstand te nemen van een op onderwerpsrubrieken gebaseerde ordening, bleef de Vereniging van Belgische Steden en Gemeenten in haar NDC's grotendeels vasthouden aan het onderwerp als basis voor de ordening van archiefeenheden. De NDC maakt in haar voorwoord geen geheim van haar verwantschap met de UDC. De thema's van de documenten stonden opnieuw centraal; de administratieve context deed er minder toe. Veel problemen met het gebruik van de NDC zijn dan ook vergelijkbaar met die van de UDC.

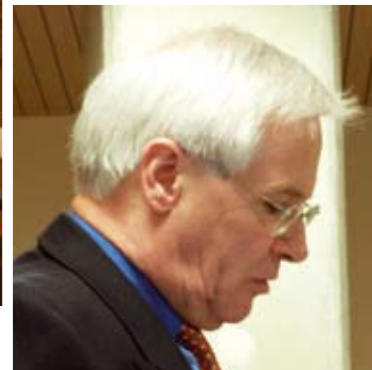
De NDC van de Vereniging van Steden en Gemeenten ging ook deels terug op het werk van Molle, topambtenaar van de Diensten van Algemeen Bestuur van de Belgische Staat. In de eerste vier hoofdstukken met betrekking tot 'institutionele werking' ontwierp Molle een classificatie voor alle staatsdiensten. De vijf daaropvolgende hoofdstukken, die dieper ingingen op de 'functionele activiteiten', waren gemaakt op maat van de verschillende types van openbare dienst. Ondanks de onderwerpsmatige aanpak en de zelfverklaarde verwantschap met de UDC, zien we in de rubriektitels van de NDC dus toch een functionele invalshoek opdagen.

Kakofonie, niet alleen in Vlaanderen

Thierry Delplancaq, stadsarchivaris van La Louvière, en **Alfred Minke** van het Rijksarchief in Eupen, wezen op de grote diversiteit van ordeningsmethodes in de Frans- en Duitstalige steden en gemeenten. Nationale of internationale normen, al dan niet gestoeld op archivalisch wetenschappelijk aanvaarde principes, zorgden voor een kluwen van ordeningsmethodes. Dezelfde systemen werden daarenboven verschillend geïnterpreteerd of verder aangevuld met eigen inzichten.

Boven: Thierry Delplancaq
Onder: Alfred Minke.

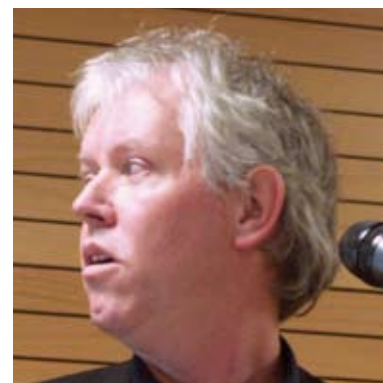
Uit hun onderzoek bleek ook dat meerdere overheden regelmatig een andere classificatiemethode verkozen of verschillende ordeningsplannen naast elkaar gebruikten. Andere overheden toonden niet de minste interesse voor het archiefbeheer van hun administratie zodat er van enige vorm van planning of ordening totaal geen sprake was.

Resultaat: een heuse lappendeken zonder gemeenschappelijke structuur of strategie. Beide sprekers pleitten voor overleg, samenwerking en een gemeenschappelijke visie. In ieder geval konden we concluderen dat er geen fundamentele verschillen waren tussen de situatie van de verschillende landsdelen van België (zie verder in dit nummer).

Functionele classificatie

Nederland

Paul Huismans, archivaris in het Brabants historisch centrum, zorgde voor een internationale toets. Dankzij zijn lezing kregen we zicht op de situatie in Nederland. Onze noorderburen hebben een lange traditie van samenwerking en overleg. De rijksarchieven in de provinciën en de lokale stads- of gemeentearchieven zijn

Paul Huismans.

van bovenuit gestimuleerd om regionale samenwerkingsverbanden aan te gaan. Niet alleen kennis, maar ook infrastructuur wordt steeds meer gedeeld. Doorheen de tijd zijn de archiefinzichten geëvolueerd van de Basis ArchiefCode (BAC), op basis van de UDC, naar een functioneel classificatieschema dat werd vastgelegd in het Documentair StructuurPlan (DSP).

De basisarchiefcode heeft een Belgisch angeltje: Otlet werd door de Nederlandse gemeente Zaalberg aangeschreven om mee te werken aan een ordeningssysteem voor haar gemeentearchief, dit uiteraard vanwege de bekendheid van zijn werk aan de UDC. Dit initiatief van één gemeente resulteerde in de basisarchiefcode van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG). De basisarchiefcode kan dus worden beschouwd als de tegenhanger van de Belgische NDC. Van in het begin streefde men met de basisarchiefcode naar een opberging van de documenten op basis van zaken in plaats van rubrieken. Dit lijkt een belangrijk verschil met de NDC waarvan de inleiding de opberging per zaak beperkt behandelt terwijl ze niet waarschuwt voor een rubrieksgewijze opberging.

Samenwerking heeft in Nederland voor veel minder versnippering gezorgd dan in België. Efficiënt toezicht en nauwgezette taakverdelingen, eveneens vastgelegd in het DSP, zorgden daarenboven voor een veel strakker navolging. De algemeen aanvaarde functionele ordeningsmethode heeft in Nederland de laatste jaren dan ook al veel meer ingang gevonden.

Naar een functionele ordening in België

In de jaren 1980 en 1990 kwamen vanuit het Algemeen Rijksarchief de eerste aanzetten voor een bredere ondersteuning van de intussen internationaal breed aanvaarde functionele ordening. De richtlijnen voor de bewaring en vernietiging van gemeentearchieven (1986-1993), van Griet Maréchal werden functioneel ingedeeld. In 1993 verscheen de publicatie *Archiefschema voor de ordening van ongestructureerd statisch gemeentearchief* van Guy Gadeyne. Na deze publicatie bleef het Algemeen Rijksarchief het belang van functies voor het beheer van archieven onderstrepen. Herman Coppens pleitte, onder meer in de publicatie *Archiefbeheer in gemeenten en O.C.M.W.'s* uit 1997, voor het ordenen van archieven op basis van taak en functie.

Ook het recent afgeronde IAVA-project van het Algemeen Rijksarchief, dat op de studiedag werd voorgesteld door **Geert Leloup**, ademde deze 'nieuwe' visie uit. Het project tekende voor de administratie van de Vlaamse Overheid ordenings- en selectierichtlijnen uit. Het takenpakket van de Vlaamse Overheid werd inhoudelijk grondig onderzocht en vervolgens logisch opgedeeld in taakgebieden, taken en handelingen. Het onderzoek resulteerde in een functionele boomstructuur die diende

Geert Leloup.

als kapstok voor het beheer van de administratieve documenten van de overheid.

Ook de werkgroep Lokaal Overheidsarchief van de WBAD besliste om haar ontwerpvoorschriften voor de selectie van gemeentearchieven functioneel in te delen. Hiervoor ontwikkelt de werkgroep sinds 2005 een functionele ordening die veel gedetailleerder is dan wat tot nog toe voorhanden was.

Internationale trend

Stephanie Waeyenbergh, medewerkster van het stadsarchief van Antwerpen, toonde aan dat de functionele ordeningsmethode intussen al in heel wat internationale standaarden haar sporen nalaat.

Stephanie Waeyenbergh.

Naast de ISO-standaard 15489, die dateert van 2001, stelt het ICA in de loop van dit jaar de nieuwe beschrijvingsregel ISDF of ISAF voor. Het is een internationale standaard voor het beschrijven van functies, en een aanvulling van ISAD(G) en

ISAAR(CPF). Naast het uitwerken van eenduidige regels voor het beschrijven van de archieven (ISAD) en de vormers ervan (ISAAR), was er nood aan een goed raamwerk voor het beschrijven van de functionele context die aan de basis ligt van de archiefvorming. De beschrijvingsnorm heeft niet alleen aandacht voor de band tussen functies en archieven, maar ook voor de relatie tussen functies en hun vormers. De norm schrijft echter niet voor hoe men functies moet afbakenen of hoe men ze hiërarchisch moet opbouwen tot een ordeningsplan of archiefschema, laat staan dat de norm zou bepalen aan welke voorwaarden een systeem moet voldoen om echt 'functioneel' genoemd te mogen worden.

Om te besluiten...

De studiedag gaf een duidelijk beeld van de weinig rooskleurige toestand op het vlak van ordenen in de Belgische lokale overheidsinstellingen. Van de waarde van een functionele ordening is iedereen stilaan overtuigd, maar de praktijk loopt niet synchroon met de theorie. Bovendien moeten er nog onduidelijkheden rond de functionele ordening opgelost worden. Ook de desinteresse van de hogere overheid in de materie is een probleem.

Oude ordeningsmethodes hebben hun sporen nagelaten en zorgden voor een moeilijk te beheren erfenis. De studiedag heeft aangetoond dat archivariissen, naast theoretische standaarden, nood hebben aan een goed praktisch handboek, dat als leidraad kan dienen bij de taakuitvoering van de archivaris. Ordening is één van de vele aspecten die zo'n handboek moet behandelen.

Overzicht van de ordeningsmethodes in Franstalig België *Een streep onder het verleden?*¹

Thierry DELPLANCO

Archivaris van de stad La Louvière
Ondervoorzitter van de Association des
Archivistes Francophones de Belgique
tdelplanco@lalouviere.be

De uitnodiging van de VVBAD om deel te nemen aan de studiedag 'Structuur in het archief van je bestuur' op 6 december 2007, gaf ons de gelegenheid om na te gaan welke ordeningsmethodes gebruikt worden in een aantal gemeenteadministraties en Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) in Brussel en het zuiden van het land. Het is dus niet onze bedoeling een exhaustieve, wel een min of meer representatieve stand van zaken te geven.

We konden drie grote categorieën onderscheiden. In de eerste plaats is er de Universele Decimale Classificatie (UDC), geïnspireerd op de classificatie van Dewey. Op basis van de UDC werden voor de publieke overheid een aantal ordeningsmethodes ontworpen. We vernoemen hier het systeem-Decasepel van het bedrijf Sepeli, overgenomen door de bvba Mahut. De UDC diende tevens als basis voor

enkele systemen die de gemeenten zelf hebben ontworpen, zoals in Binche en La Louvière².

Voor het ordenen van de administratieve stukken van de Belgische gemeenten werkten de Belgische Vereniging van Steden en Gemeenten en het ministerie van Binnenlandse Zaken in 1955 de Nationale Decimale Classificatie (NDC) uit. Die werd in 1966 aangepast voor OCMW's. Tegenwoordig wordt ze verder ontwikkeld en geüpdatet door Inforum, een 'dochter' van de documentatiedienst van de Vereniging van Steden en Gemeenten³.

Het archiefschema van het Rijksarchief ontstond in de jaren 1980 en is afgestemd op ongeordend statisch gemeentearchief van vóór 1977. Gezien het vooral geschikt is voor kleine en middelgrote gemeenten (tot 100.000 inwoners), wordt het voornamelijk gebruikt binnen het Rijksarchief⁴.

Een cijfermatige benadering

Dankzij de inspecties van het Rijksarchief kan een en ander met cijfergegevens verduidelijkt worden. Zo beschikten 36 op de 50 gemeenten uit de gerechtelijke arrondissementen Charleroi en Bergen in de periode 1999-2003 over een ordeningsplan. Betekent dit dat de toestand positief mag worden ingeschat? Niet meteen. Vooreerst pasten niet alle archiefseries binnen het ordeningsplan. Daarnaast was de ordening op basis van die ordeningsplannen in een aantal gevallen al een hele tijd voordien gebeurd en sindsdien niet altijd meer bijgewerkt. Tot slot verwordt orde al snel tot wanorde als er niemand met het archiefbeheer belast is. Tijdens de inspecties werd eveneens vastgesteld dat het systeem-Decasepel en de NDC in 16, respectievelijk 12 gemeenten toegepast werden. In de overige gemeenten waren ordeningsplannen uitgewerkt op basis van de NDC of de UDC⁵.

Hoewel in het arrondissement Luik vandaag vooral het systeem-Decasepel en de NDC in gebruik zijn, zijn de archieven er jammer genoeg vaak in de vergetelheid geraakt. In bepaalde gemeenten worden de ordeningsplannen min of meer regelmatig bijgewerkt, in andere echter kent men zelfs de betekenis ervan niet meer. De meeste besturen hebben het archiefbeheer vanwege de hoge kostprijs opgegeven. Elders is er niet langer sprake van een ordeningsbeleid, maar veeleer van 'politieke rentabiliteit'. Op Herstal, Luik en Seraing na, houdt men zich niet echt bezig met het ordenen van archief. In het beste geval wordt het archief pragmatisch beheerd; per dienst en zonder gemeentelijke richtlijnen. Voor het arrondissement Neufchâteau gelden dezelfde vaststellingen⁶.

Een rapport dat vijftien jaar geleden opgemaakt werd, leert ons dat op dat ogenblik in 8 van de 25 gemeenten uit het gerechtelijke arrondissement Nijvel een UDC-systeem in voege was. 16 gemeenten hadden de hulp ingeroepen van de Vereniging van Steden. Of er een follow-up gebeurde, was soms van het toeval afhankelijk. In 4 OCMW's bestond er geen ordening, de andere maakten gebruik van de NDC of van eigen ordeningsplannen⁷.

Enkele kenmerkende voorbeelden

Laten we eerst even kijken naar de archiefdiensten met oude ordeningstradities. Het archief van de stad Ath kreeg tussen 1842 en 1861 een eerste, 'pittoreske' ordening. In

CADRE DE CLASSEMENT SUCCINCT

I. GÉNÉRALITÉS

- A. DOCUMENTS GÉNÉRAUX DU CONSEIL COMMUNAL
- B. DOCUMENTS GÉNÉRAUX DU COLLÈGE DES BOURGMESTRE ET ÉCHEVINS
- C. ARCHIVES DES CABINETS DES BOURGMESTRE ET ÉCHEVINS
- D. PUBLICATION ET AFFICHAGE DES RÈGLEMENTS ET ARRÊTÉS
- E. REGISTRES ET/OU RÉPERTOIRES CONCERNANT LES ENQUÊTES PUBLIQUES ("DE COMMODO ET INCOMMODO")
N.B. Concernant les établissements dangereux, insalubres et incommodes, voir aussi X C 8.
- F. RÉPERTOIRE DES ACTES PASSÉS DEVANT LE BOURGMESTRE
- G. CORRESPONDANCE GÉNÉRALE
- H. ÉTATS GÉNÉRAUX, ENQUÊTES, STATISTIQUES GÉNÉRALES
- I. SÉRIES CONCERNANT LA TUTELLE ADMINISTRATIVE
- J. SÉRIES CONCERNANT LA RESPONSABILITÉ, LE CONTENTIEUX ET LES ACTIONS EN JUSTICE

Uittreksel uit G. Gadeyne, Cadre de classement pour les archives communales statiques non structurées (1795 - ca. 1977). - Bruxelles, 1997; p. 27.

1873 werd het opnieuw aangepakt, wat resulteerde in een nieuwe ordening. Tussen 1941 en 1959 paste Leo Verriest op het statisch archief een op Franse leest geschoeide ordening met alfabetische series toe. Voor het dynamisch archief werd rond 1943 een andere ordeningsmethode uitgewerkt. Beide ordeningen kwamen dus naast elkaar voor, wat vandaag nog steeds het geval is. Wat de archivaris van het Brusselse OCMW vooral kopbrekens bezorgt, is het ordeningsplan uit de jaren 1830, dat soms tot rond 1925 in voege bleef, en de sinds 1860 voorkomende, op zichzelf staande ordeningen per dienst. Op die toestand greep de archiefdienst tweemaal in. Door de kunstmatige cesuur in 1925, het jaar waarin de Commissie van Openbare Onderstand opgericht was, kon het archief van de Conseil des Hospices vanaf 1945 herordend worden. Toch bleven twee verschillende ordeningssystemen naast elkaar bestaan. In 1973 werd per dienst begonnen met het selecteren van de archieven van na 1925. Van een noemenswaardige herordening was echter geen sprake. Vandaag beschikken de diensten nog steeds over een totale autonomie, maar omdat de administratie zowel het beheer als de archivering van de dossiers wil vereenvoudigen, denkt ze eraan om onder toezicht van de archiefdienst een ordening in te voeren⁸.

In andere archiefbewaarplaatsen wordt de rode draad gevormd door de fusie van de gemeenten van 1977. De stadsarchivaris van Moeskroen bijvoorbeeld heeft te maken met de NDC (in de archiefbestanden van vier gefuseerde

gemeenten) en met het archiefschema van het Rijksarchief (in een beperkt gedeelte van het archief). Voor de stadsarchivaris van Doornik, dat uit dertig gefuseerde gemeenten bestaat, is de uitdaging nog heel wat groter. Hij wordt geconfronteerd met een subtiel spel tussen het systeem-Decasepel, de NDC, de eigen ordeningssystemen van de diensten, het archiefschema van het Rijksarchief en pure wanorde. Ook in Flobecq bepaalt de fusie van 1977 of de NDC dan wel het systeem-Decasepel gebruikt wordt. In de fusiegemeente Saint-Ghislain tot slot vindt er, zo lijkt het, een ommekeer plaats. Het archief dat dateert van vóór de fusie was door de Vereniging van Steden geordend op basis van de NDC, terwijl voor de stukken gevormd tussen 1977 en 2000 het systeem-Decasepel gebruikt is. Het nieuwe millennium luidde de terugkeer naar de NDC in, terwijl in 2003 onder het gemeentesecretariaat een dienst voor archiefbeheer werd opgericht⁹.

Bepaalde politieke en administratieve overheden zijn tot het besef gekomen dat het dringend tijd wordt om zorg te besteden aan de bewaring en de organisatie van hun statisch en dynamisch archief. Ze geven vaak uiteenlopende antwoorden op de enorme uitdagingen waar ze voor staan. In 2005 begon de stad Namen aan een lang avontuur in samenwerking met het Rijksarchief. Via een stand van zaken kon worden vastgesteld dat er alfabetische, chronologische en numerieke ordeningen bestaan eigen aan de verschillende diensten. In Rochefort dateren de plannen om de ordening van het dynamisch archief en van het archief van na de fusies aan te pakken, van 1997. Hier kon dankzij de samenwerking met het Rijksarchief en de voor deze gelegenheid aangeworven archivaris, een ordeningsplan worden opgesteld. Het werd in 2000 ingevoerd en in 2004 en 2006 bijgewerkt. In Elsene, Molenbeek en Schaarbeek was de belangstelling voor het archief lange tijd ondermaats. De archivariissen moeten er vandaag omgaan met ordeningen eigen aan de verschillende diensten. De gemeente Viroinval legde in 2007 in haar algemene beleidsplan vast dat er voor het gemeentearchief een algemeen geldend ordeningsplan moet worden uitgewerkt; met dat doel werd een conservator aangeworven.

Een andere interessante casus is Charleroi. Deelarchieven van de stad (samengesteld uit 14 gefuseerde gemeenten) werden neergelegd in het Rijksarchief, andere zijn geordend volgens een eigen archiefschema op basis van de UDC. Gezien het dagelijkse archiefbeheer er nu in handen is van een archivaris, krijgt het personeel sinds kort een vorming in het systeem-Decasepel. Voor het OCMW-archief werd een eigen ordeningsplan uitgewerkt, afgestemd op de verschillende diensten van het OCMW. De steeds nauwere samenwerking tussen OCMW- en stadsarchief zal nieuwe problemen doen rijzen. Welke logica en filosofie daarbij gevolgd zullen worden, moet de toekomst uitwijzen. Eén zaak lijkt vast te staan: in een eerste fase zullen de verschillende ordeningen naast elkaar blijven bestaan¹¹.

Laten we tot slot ook de kleine gemeenten en grote steden niet onvermeld waar alles aan de diensten wordt overgelaten, zonder een globaal archiefbeleid.

Zonder er al te diep op in te gaan, lijkt het ons toch zinvol even stil te staan bij de commerciële archiveringsbedrijven. Voor deze problematiek is het Rijksarchief niet onverschillig gebleven. Op initiatief van Armand Louant en later van Cécile Douxchamps werden in de provincie Henegouwen vanaf 1962 rondzendbrieven gestuurd naar de verantwoordelijke overheden. In 1972 werd in een tweede rondzendbrief voorgeschreven dat het advies van het Rijksarchief moest worden gevraagd alvorens bij het provinciebestuur een dossier in te dienen. Bovendien werd gesteld dat de ordening moest plaatsvinden in de gebouwen van de gemeentelijke administratie. Veel recenter, in 2004, wees een rondzendbrief nogmaals op de verantwoordelijkheid van de gemeentelijke overheden door expliciet te verwijzen naar de passus in de archiefwet van 1955 die het de gemeenten verbiedt archiefstukken te vernietigen zonder voorafgaande toestemming van de Algemeen Rijksarchivaris of diens gemachtigden. Dat verbod geldt evenzeer wanneer voor het archiefbeheer een beroep gedaan wordt op een gespecialiseerde privéfirma. Bovendien blijft het gemeentecollege verantwoordelijk voor de bewaring. Het is wenselijk een archivaris-inspecteur van het Rijksarchief langs te laten komen alvorens met een privéfirma in zee te gaan. Was dat voldoende om de besturen te sensibiliseren en ze verantwoordelijkheidszin bij te brengen? Nauwelijks, zo lijkt het. Sindsdien richtte geen enkele gemeente zich tot het Rijksarchief te Bergen om te melden dat ze een beroep wilde doen op de diensten van een privéfirma¹².

Enkele vaststellingen en bedenkingen...

Het ordeningsplan heeft vooral het wetenschappelijk onderzoek, het waarborgen van de authenticiteit, de integriteit, de vindbaarheid en de betrouwbaarheid van de archiefstukken tot doel, maar evenzeer van belang zijn het afstemmen op de werkprocessen en de noden van de gebruikers. Om dat te bereiken moet de context van archiefvorming, gebruik, verspreiding, wijziging en institutionele ontwikkeling gereconstrueerd kunnen worden.

Op basis van deze beperkte stand van zaken – die dus niet exhaustief is, maar wellicht wel de algemene toestand weergeeft – kunnen we ons enkele situaties voorstellen. Als er een archivaris is, dan kan die aan verschillende oplossingen denken: een nieuw systeem opbouwen; de verschillende naast elkaar bestaande systemen virtueel eenvormig maken; of die ordeningssystemen blijvend naast elkaar gebruiken. Het is echter evenzeer denkbaar dat de archivaris zich verplicht ziet rekening te houden met de wens van gemeentelijke gezagdragers of andere diensten om gebruik te maken van nieuwe informatie- en communicatietechnologieën, die gewoonlijk niet talen naar archivalistische principes.

Is er niemand verantwoordelijk voor het archief, dan zijn er verschillende mogelijkheden. Er is geen of een van het toeval afhankelijk archiefbeheer dat aan het goeddenken van de diensten overgelaten wordt, men doet een beroep op het Rijksarchief, of men schakelt een commercieel archiveringsbedrijf in dat al dan niet voor opvolging zorgt. Welke keuze de gemeenten zonder archivaris maken, is in belangrijke mate afhankelijk van de aan- of afwezigheid van de volgende factoren: het bewustzijn en de interesse bij de administratieve en/of politieke overheden, een analyse van de noden op korte, middellange en lange termijn, financiële middelen voor het archief en, niet het minst, de overtuigingskracht van de commerciële vertegenwoordigers.

Vanzelfsprekend heeft elke methode beperkingen en tekorten. Op zich is elk archiveringssysteem aanvaardbaar, dat aan de doelen beantwoordt. Moet men in de gemeentelijke administraties en in de archiefbewaarplaatsen waar de archieven geordend zijn, streven naar een uniformering van de bestaande ordeningsmethodes? Als we rekening houden met de toestand van het Belgische archiefwezen en met de gigantische hoeveelheid werk dat de archivarissen of het voor het archiefbeheer aangestelde personeel te wachten staat, dan lijkt dat weinig realistisch. Nog onwaarschijnlijker is het als we kijken naar de positie en de geloofwaardigheid van de archivaris ten aanzien van zijn overheden: het is wellicht raadzamer zich pragmatisch op te stellen dan iets dat al jaren werk gekost heeft, nog eens over te doen. In gemeenten waar het archief echter niet geordend is, is het van belang om de politieke en administratieve overheden te sensibiliseren en te begeleiden, maar evenzeer om alternatieven voor te stellen. De nog jonge, want pas in 2005 opgerichte Association des Archivistes francophones de Belgique¹³ ziet hier, in navolging van het Rijksarchief en andere beroepsverenigingen, een essentiële rol weggelegd voor haar werkgroepen die zich bezighouden met OCMW- en gemeentearchieven¹⁴.

Deze tekst werd uit het Frans vertaald door Gerd De Coster.

Noten

1. Dit artikel kwam tot stand met de hulp van heel wat collega-archivarissen. We zijn Claude Depauw, Rolande Depoortere, David Guillardian, Laurent Honoré en Daniel Van Overstraeten erkentelijk voor hun raad.
2. *Organisation documentaire des administrations publiques*. - Doornik, 2006.; Honoré, Laurent, *Les archives des communes de l'arrondissement judiciaire de Charleroi. Rapport d'inspection*. - Brussel, 2004. - P. 48; Lefèbvre, Jacques, *Code de classement des archives communales*. - La Louvière, 1995. - P. 1-6; Lefèbvre, Jacques, *Problème d'organisation d'un dépôt d'archives communales: La Louvière*, in: *XIVe congrès de la Fédération des cercles d'archéologie et d'histoire de Belgique. Congrès de Comines*. 28-31.VIII.1980. Actes. - Komen, 1980. - dl. I, p. 398-399.
3. Brief van Anne-Marie Vastesaegeer, 17 september 2007; *Informum: plate-forme indispensable aux communes*, in: *Trait d'Union*, [31 december 2005]; p. 16-18; Vanderborgh, Joris, *De NDC weg ermee?*, in: *Bibliotheek- & archiefgids*, 82 (2006); p. 11.

4. Gadeyne, Guido, *Cadre de classement pour les archives communales statistiques non-structurées (1795-ca 1977)*. - Brussel, 1997. - P. 13.
5. Depauw, Claude, *Les archives des communes et des CPAS de l'arrondissement judiciaire de Mons. Rapport d'inspection*. - Brussel, 2001. - P. 17-19 en 30; Honoré, op. cit. - P. 48-49 en 79-82.
6. Brieven van Sébastien Dubois (21 november 2007) en Thierry Scholtes (23 november 2007).
7. Vanrie, André, *Inspection des archives des communes et des CPAS de l'arrondissement de Nivelles. Rapport général*. - Brussel, 1993. - P. 10-13.
8. Brieven van Adrien Dupont (22 augustus 2007) en David Guillardian (5 december 2007); Ducastelle, Jean-Pierre, *Archives de la Ville d'Ath: histoire et gestion d'aujourd'hui*, in: *De Keyzer, Walter en Depauw, Claude (red.), Actes de la 7e journée d'étude franco-belge sur 'les archives départementales, archives de l'état et collectivités locales' organisée aux Archives de la Ville d'Ath le 3 juin 1997*. - Brussel, 1998. - P. 45-51.
9. Brieven van Claude Depauw (21 november 2007), Laurette Locatelli (22 november 2007), Monique Bertiaux (21 november 2007) en Jean-Paul Cirquin (24 januari 2008); Soupart, J.-M., *Une mine d'or dans le quartier du Petit-Pont*, in: *Nord-Clair*, (11 april 2007); Depauw, Claude, *La C.D.N. aux Archives de la Ville de Mouscron*. - Onuitgegeven tekst van 31 augustus 2007.
10. Brieven van Emmanuel Bodart (20 november 2007), Françoise Fontaine (6 december 2007), Martine Goldberg (16 november 2007), Sven Steffens (13 november 2007) en Colette Willemart (13 november 2007); *Archives communales. Plan de classement: actualisation 2006*, p. 5; *Viroinval. Programme de politique générale soumis par le Collège communal à l'approbation du Conseil communal en séance du 12 mars 2007*, 2007.
11. Gesprekken met Marc Ceulemans (29 november 2007) en Carine Gouvienne (22 januari 2008); Gouvienne, Carine, *Les archives du CPAS de Charlero: problématiques de gestion et valorisation du patrimoine*, in: Honoré, Laurent en Libert, Marc (red.), *Conservation empirique ou gestion cohérente? Les Secrétaires de CPAS confrontés aux archives*. - Brussel, 2004. - P. 28.
12. Brief van Laurent Honoré, 20 november 2007; Depauw, *Les archives des communes...*, p. 18-19.
13. Zie de in opbouw zijnde website van de vereniging: www.archivistes.be.
14. Brieven van Rolande Depoortere (10 mei en 19 november 2007) en van Daniel Van Overstraeten (1 december 2007).

SAMENVATTING

In de gemeenteadministraties en OCMW's in Brussel en het zuiden van het land zijn diverse ordeningssystemen in gebruik. Dat er een ordeningsplan aanwezig is, is niet steeds een garantie voor een goede ordening. Bovendien worden dezelfde systemen soms verschillend geïnterpreteerd of volgens eigen inzichten aangevuld.

ABSTRACT

The local administrations and public welfare centres in Brussels and the south of Belgium make use of various filing systems. Even if they dispose of a filing plan, this does not guarantee that the archives are organised in an appropriate way. Besides, the same systems are often interpreted differently or completed in accordance with one's own views.